

ŠTOVANJE SV. ANTUNA PADOVANSKOGA U HRVATSKOJ CRKVENO-PUČKOJ BAŠTINI

MARKO DRAGIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Poljička 35
HR-21000 Split
mdragic@ffst.hr

UDK 291.36+394.2
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno/Received: 6.05.2018.
Prihvaćeno/Accepted: 18.05.2018.

U hrvatskoj katoličkoj duhovnosti uz Isusa Krista i blaženu Djevicu Mariju sv. Antun Padovanski najprisutniji. Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini ogleda se u: postu, deveticama, zavjetima, krjesovima; škropljenjima kuća, stoke, dvorišta, vrtova, polja; hodočašćima, procesijama, pučkim običajima i slavljinama; crkvama, zavjetnim kapelicama i drugim zavjetnim sakralnim objektima posvećenim sv. Antunu. Mnogobrojne su molitve i preporuke koje vjernici upućuju sv. Antunu Padovanskom.

Međutim o sv. Antunu Padovanskom u hrvatskoj znanstvenoj literaturi iznimno je malo napisano. Stoga se u ovom radu navodi i multidisciplinarno interpretira četrdesetak suvremenih izvornih terenskih zapisa koji su nastajali od 1997. do 2018. godine u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. U nekim običajima koji prate blagdan sv. Antuna opažaju se pretkršćanski elementi. Takvi su primjerice običaji koji su još sačuvani u Krivom Putu u zaleđu Gospića.

Ključne riječi: sv. Antun Padovanski, pobožnosti, zavjeti, hodočašća, običaji

Domovina je dakle, baština te, istodobno, naslijeđena situacija koja proizlazi iz te baštine, ali i ono što se odnosi na zemlju, teritorij. No još više pojam domovine uključuje vrijednosti i duhovne sadržaje koji čine kulturu određene nacije. (...) U samom pojmu domovine, sadržana je duboka veza između duhovnoga i materijalnog vida, između kulture i teritorija.

Sv. Ivan Pavao II.

1. Uvod

Sveti Antun Padovanski rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu od bogatih roditelja Martina i Marije Taveira. U 20. godini života stupio je u red sv. Augustina. Zaređen je 1219.

godine. Sljedeće, 1220. godine stupio je u red siromašne male braće sv. Franje Asiškoga. Na Duhove 1221. godine sv. Franjo je sazvao skup na kojemu je Antun održao nekoliko izvrsnih propovijedi kojima se oduševio sv. Franju te je Antunu povjerio odgojni rad u franjevačkom redu. Mirio je zavađene, obnavljao vjerski kršćanski ćudoredni život, neustrašivo propovijedao u mnogim mjestima te do konca života obraćao krivovjernike. Umro je 13. lipnja 1231. u Arcelli kod Padove u 37. godini. Papa Grgur IX. 30. svibnja 1232. godine proglasio ga je svetim u do sada najkraćem procesu kanonizacije u povijesti Crkve.

Višestruki je zaštitnik. Po zagovoru sv. Antuna Padovanskoga još za njegova života događala su se čudesa.

Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkvenopučkoj baštini ogleda se u: postu, deveticama, zavjetima, krjesovima; škropljenjima kuća, stoke, dvorišta, vrtova, polja; hodočašćima, procesijama, slavljinama; crkvama, zavjetnim kapelicama i drugim zavjetnim sakralnim objektima posvećenim sv. Antunu; molitvama, preporukama.

Međutim o sv. Antunu Padovanskom u znanstvenoj literaturi iznimno je malo napisano. Stoga se u ovom radu navodi i interpretira četrdesetak suvremenih izvornih terenskih zapisa koji su nastajali od 1997. do 2018. godine u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.¹

2. Život svetoga Antuna Padovanskoga

Sveti Antun Padovanski rođen je 15. kolovoza 1195. godine u Lisabonu kao sin bogatih roditelja oca Martina i majke Marije Taveira. Kršten je kao Fernando. Odgojen je u kaptolskoj školi u rodnom mjestu a u 20. godini života stupio je u red sv. Augustina u samostanu sv. Vinka kod Lisabona. Tu je ostao dvije godine te je prešao u samostan sv. Križa u Coimbru. Zaređen je 1219. godine. Sljedeće godine kroz Coimbru prolazila je povorka s relikvijama prvih mučenika franjevaca koji su propovijedajući Kristovu vjeru poginuli sjevernoj u Africi.

¹ Zapisi su nastali kao rezultat autorovih izvornih terenskih zapisa kao i zapisa studenata filozofskih fakulteta u Splitu i Mostaru kojima je autor rada bio mentorom pri izradi seminarskih, završnih, diplomskih i doktorskih radova. FF ST (Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu), FF MO (Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru). (Oznaka D znači diplomski rad, Z – završni rad, S - seminarski rad; godina označava kada je rad obranjen.)

Taj događaj snažno je utjecao na sv. Antuna te je 1220. godine stupio u red siromašne male braće sv. Franje Asiškoga. Ime Antun uzeo je po sv. Antunu Pustinjaku, zaštitniku franjevačke crkve. Iste je godine otišao u Maroko propovijedati Evanđelje. U Maroku se razbolio i odlučio vratiti u domovinu. Oluja je zahvatila njegov brod i izbacila ga na Siciliju.

Čuvši za svetost sv. Franje odlučio je potražiti ga. Na Duhove 1221. godine sv. Franjo je sazvaio skup. Tada je sv. Antun održao nekoliko izvrsnih propovijedi kojima se oduševio sv. Franju te je Antunu povjerio odgojni rad u franjevačkom redu. Mirio je zavađene. Obnavljao je vjerski kršćanski čudoredni život boreći se protiv zlih običaja. Od 1223. do 1225. godine bio je profesor teologije u samostanu Santa Maria della Pugliola gdje je postavio temelje franjevačkoj teološkoj školi. Od 1225. do 1227. godine bio je profesor bogoslovlja u južnoj Francuskoj u Montpellieru, Toulouseu i Puy-en-Velayu. Neustrašivo je propovijedao i na trgovima. Do konca života obraćao je krivovjernike.

Dok je sv. Antun propovijedao u jednom gradu kao gosta primio ga je u svoj stan dodijelivši mu posebnu sobu. Dok se sv. Antun molio u svojoj sobi domaćin je hodao po kući. Kad je domaćin krišom pogledao prema sobi u kojoj je svetac molio ugledao je Antuna kako u ruci drži prelijepo i radosno dijete. Svetac ga je grlio i ljubio gledajući ga u lice. To djetešce bio je Isus koji je Antunu otkrio da ga gleda domaćin. Nakon molitve viđenje je nestalo a Antun je domaćinu zabranio da to ikome kaže dok je svetac živ. Kad je svetac umro domaćin je zaklinjući se Svetim pismom kroz suze to kazao (Serranno 2015: 41.-42.).

Sveti Franjo je ubrzo umro 4. listopada 1226. godine. Nakon Uskrsa 1227. godine sv. Antun se vratio u Italiju. Na kapitolu reda izabran je za provincijala Lombardijsko-Emilijanske provincije u Italiji. Tu je službu obnašao tri godine. Nakon te službe propovijedao je po mnogim selima. Za vrijeme korizme u Padovi je 1231. godine održao četrdeset propovijedi uzastopno. Nakon propovijedi ispovjedio je razbojničku skupinu koja se obratila (Ilić 1996: 11).

Dvadesetak dana pred smrt povukao se u samoću. Umro je 13. lipnja 1231. u Arcelli kod Padove u 37. godini. Vijest o svečevoj smrti odmah su pronijela padovanska djeca uzvicima: „Umro je svetac!“ Prema predaji, na dan njegove smrti crkvena zvona u Lisabonu sama su od sebe zazvonila (Ilić 1996: 11).

Papa Grgur IX. 30. svibnja 1232. godine proglasio ga je svetim u do sada najkraćem procesu kanonizacije u povijesti Crkve (Gorys 2003: 59.). Gradnja bazilike Sv. Antuna Padovanskoga počela se graditi 1232. godine u Padovi. Prigodom prijenosa njegovih relikvija 1263. godine ustanovljeno je da mu je jezik crven, svjež i lijep. Fra Bonaventura koji je tada bio ministar general franjevačkog reda predvodio je prienos relikvija uzeo je jezik, poljubio ga i pokazao mnoštvu zapovjedivši da ga sa svom čašću stave na posebno mjesto (Serranno 2015: 98.-99.). Franjevci su njegov jezik stavili u posebnu pokaznicu gdje u kojoj se čuva (Ilić 1996: 10.-11.).

Grob sv. Antuna nalazi se na oltaru bazilike. Njegovom grobu mnoštvo vjernika hodočasti.

Sačuvani spisi sv. Antuna obuhvaćaju zbirke propovijedi: *Nedjeljne propovijedi* i *Blagdanske propovijedi* (Glazier; Hellwig 1998: 41.)

2.1. Višestruki zaštitnik

Vjernici se sv. Antunu Padovanskom posebno utječu tražeći izgubljene stvari. Sveti Ante (Antun Padovanski), patron je franjevaca, biskupija: Padova, Lisabon, Paderborn i Hildesheim; zaštitnik onih koji se vole, bračnih drugova, žena, djece, putnika, poniženih, potlačenih, siromaha. Pomoćnik je kod neplodnosti i kod porođaja. Zaštitnik je od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, vodene bolesti, bolesti očiju. Sveti Antun štuje se i kao zaštitnik propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi, stoke, pošte, gladovanja, Portugala i vjere u Presveti sakrament. Udavače se sv. Antunu mole da se udaju za dobrog muža (Škrobonja 2004: 35.-37.).

Svetačke su mu oznake: ljiljan, procvjetali križ, riba, knjiga i plamen. Od renesanse sv. Antun se često prikazuje s djetetom Isusom u rukama (Badurina 1990: 119.-120.). Ljiljan je znak čistoće i stoga je cvijetom blažene Djevice Marije. U ranoj kršćanskoj umjetnosti ljiljan je bio oznakom svetih djevice. Ljiljan među trnjem simbolizira bezgrješno začće blažene Djevice Marije. U renesansnom slikarstvu arkandeo Gabrijel pri Navještenju drži ljiljan u ruci. Pokatkad se i dijete Isus prikazuje s kiticom ljiljana koju pruža nekom svecu. Ljiljan je oznakom mnogih svetaca, primjerice: sv. Josipa, sv. Klare, sv. Dominika, sv. Franje, sv. Antuna Padovanskog (Badurina 1990: 387.-388.).

2.2. Čudesa po zagovoru svetoga Antuna Padovanskog

Fra Arnold de Serranno († 1374.) zapisao je 80 čudesa po zagovoru sv. Antuna Padovanskoga. U publiciranoj knjizi (Serranno 2015.) čudesa su podijeljena na 8 poglavlja. U prvom poglavlju navode se četiri čuda kojima Antun zbunjuje ili obraća krivovjerce. Drugo poglavlje obuhvaća 10 čudesa koja su se dogodila dok je Antun bio kustos u Limogesu. U trećem je poglavlju deset čudesa koja su se dogodila dok je Antun propovijedao u Italiji i Francuskoj. Među tim čudesima su i čudesa o uskrsnim od mrtvih te proročanstvo o mučeništvu. Četvrto poglavlje obuhvaća čudesa koja su se dogodila nakon Antunova povratka iz Francuske do preminuća. U petom je poglavlju 15 posmrtnih čudesa koja su se dogodila na raznim mjestima. Šesto poglavlje sadrži pet čudesa koja su se dogodila ukazanjem sv. Antuna i sv. Franje. Tim čudesima vječno su spašeni ljudi koji su pali u očaj. U 7. poglavlju nalaze se čudesa koja su svjedoci svjedočili pred padovanskim biskupom kao i neka druga čudesa. Četrnaest je drugih čudesa koja sadrži 8. poglavlje.

Sv. Antun u sjevernoj Italiji i Francuskoj obilazio je gradove, sela i naselja te se svojim propovijedima borio protiv patarena, katarata i albigenza. Pohod obraćenja krivovjeraca počeo je u Riminiju gdje je obratio krivovjerca Bonvilla. Krivovjerac Bonvilla na gozbi je sv. Antunu ponudio jelo u koje je usuo otrov. Svetac je jelo blagoslovio i nije mu naškodilo. Bonvilla je prihvatio katoličanstvo (Serranno 2015: 18.-20.).

U Riminiju ga krivovjerci nisu htjeli slušati pa je otišao na ušće rijeke Marekije u more. Svetac se na tom mjestu pomolio i progovorio ribama koje su se okupile u velikom mnoštvu i poredale naprijed manje a iza veće s glavama iznad vode. Slušajući svečevu propovijed ribe su otvarale usta i kimale glavom. Vidjevši to okupio se cijeli grad zahvaljujući Bogu što ih svetac nije napustio (Serranno 2015: 12.-16.).

U Bourgesu 1225. godine obratio se vođi albigenza Gvijardu uvjeravajući ga u Kristovu prisutnost u Presvetom oltarskom sakramentu. Krivovjerac je pristao da će povjerovati ako njegova gladna mazga ostavi hranu i pokloni se Presvetom sakramentu. Gvijardo je svojoj mazgi uskratio hranu tri dana. Treći dan je sv. Antun prikazao svetu misu i s gorućim svijećama sa subraćom krenuo na trg. Kad se sv. Antun približio Gvijardo je izglednjelom mazgi pružio zob. Sveti Antun je zapovjedio životinji

da iskaže čast Bogu prisutnom u svetoj hostiji. Izgladnjela mazga ostavila je zob i spustila se na koljena pred Presvetim sakramentom.² Gvijardo, kao i drugi krivovjerci, obratio se i u znak zahvalnosti sagradio župnu crkvu Sv. Petra u Bourgesu (Serranno 2015: 40.-41.).

Neka žena je otišla poslušati propovijed sv. Antuna a u zipci je ostavila dijete. Kad se vratila nakon propovijedi vratila se sv. Antunu i uplakana ga zamolila da joj dijete vrati u život. Svetac ju je ohrabrio i dva-tri puta joj ponovio: „Idi, slobodno, jer će ti Gospodin podijeliti milost“. Žena je povjerovala i otišla kući našavši dijete koje se igralo kamenčićima koje do tada nije imalo (Serranno 2015: 31.-32.).

Dok je propovijedao na gradskom trgu u Limogesu nastalo je veliko nevrijeme. Narod je počeo bježati a sv. Antun je obećao onima koji ostanu da će ostati netaknuti. Dok je grad bio pun vode na trgu i okolo njega nije bilo ni kapi vode (Serranno 2015: 31.-32.).

Na ispovjedi kod sv. Antuna neki grješnik od suza i jecaja nije mogao progovoriti. Svetac mu je rekao da ode kući i napiše grijehe i dođe njemu na ispovijed i pročita grijehe. Tako je i bilo. Dok je grješnik čitao grijehe tako su pročitana slova nestajala (Serranno 2015: 42.).

Dok je Antun bio u jednom gradu radi propovijedanja ugostio ga je stanovnik toga mjesta. Antunu je dao posebnu sobu. Dok se Antun molio gospodar kuće hodao je po kući. Krišom je pogledao kroz prozor i vidio kako Antun u naručju drži prelijepo i radosno djetesce. Antun je dijete stalno grlio i ljubio gledajući ga u lice. To djetesce bio je Isus Krist i otkrio je Antunu da ga domaćin kuće promatra. Nakon molitve Antun je pozvao domaćina i zabranio da ikome otkrije što je vidio sve dok je Antun živ. Kad je Antun umro taj čovjek je u suzama, zaklinjući se na Sveto pismo pripovjedio što je vidio (Serranno 2015: 41.-42.).

Poznate su čudotvorne fontane sv. Antuna Padovanskoga. Tim fontanama hodočaste trudnice i bolesnici od očnih bolesti. Mnoga su svjedočanstva o čudesnim izlječenjima na tim fontanama.

² Badurina 1990: 119-120 navodi: Neki krivovjerac u Toulouseu nije vjerovao u Kristovu prisutnost u euharistiji sve dok njegov magarac ne ode iz staje i klekne pred svetim sakramentom. Nakon nekoliko dana sv. Antun nosio je sakrament nekom umirućem. Kod stubišta je susreo magarca koji je kleknuo pred svetim sakramentom.

Sveti Ante je zaštitnik župe Gračac u Donjoj Rami. Priča se da je prije bilo jako nevrjeme da bi ubilo sve usjeve i njive. Na Slatini je jedan čovjek u obližnji šumarak Grkovac odnio moći svetoga Ante Padovanskog i stavio ih u jedan hrast. Od tada svi crni oblaci i nevrjeme zaobilaze Slatinu i nikad više nije bilo teškog nevremena.³

Mladi Ibrahim Zurić Omerov iz Ljubuškog, po zagovoru svetoga Ante ozdravio je od duge neizlječive bolesti. Nakon toga prihvatio je katoličku vjeru. Fra Jure Nižić krstio ga je na blagdan Svetoga Ante 13. lipnja 1883. godine u crkvi na Humcu, nadjenuvši mu ime Jure. Jure se sljedeće godine oženio i podigao brojno potomstvo. Danas postoje dvije obitelji Jurinih potomaka koje žive na Humcu (Ilić 1996: 43.-44.).

Svjedočanstvo iz 1927. govori o jednoj *inovjerki* kojoj se po zagovoru svetoga Ante u humačkom svetištu vratio potpuno izgubljeni vid (Ilić 1996: 44.).

2.3. Legende

Hrvatski narod o sv. Antunu Padovanskom pripovijeda legende. U nekim od tih legendi nalaze čudesa koja Serranno navodi u svojim zapisima.

Sveti Ante i ribe

Tragom čuda koje se dogodilo u Riminiju u hrvatskoj tradiciji sačuvana je legenda:

Kad je sveti Ante čuda pravio, on je iz Padove. Bio je veliki propovidnik. I di god je oda po mistin on je propovida i masa bi naroda dolazila ga slušat. Tako jedne nedilje, na jednoj livadi bio je skup. A tuda rijeka protiče. Okupio se narod da ga dočeka i propovida. Ali kad je on počeo držat propovid narod nije bio zainteresiran za to, nisu ga slušali nego su međusobno pričali. Tada se sveti Ante okrene prema vodi, podigne ruke prema nebu i zavapi: „O ribe slušajte me barem vi kad neće ovi ljudi!“ Na taj njegov povik sve ribe iz rjeke su podigle glavu i okrenile se prema

³ Melani Šudić zapisala je 2009. godine. Kazala joj je Anđa Šudić, rođena 1933. godine u Lizopercima (Donja Rama). FF MO 2009. D.

*njemu. Kad je to narod vidio povirova je u njega i njegove rječi i pozorno ga slušali dok je drža propovid.*⁴

Neke legende o sv. Antunu Padovanskom izvorno su hrvatske:

Sveti Ante spasio šest kćeri nekoga čovjeka

U Ostrvici u Poljicima pripovijeda se da je jedan je čovjek imao šest kćeri. Kćeri su narasle i došle za udaju, a on nije imao novaca da im kupi dotu. One su bile dobre i pobožne, ali novaca za dotu nisu imale. Mislile su da im je jedini izlaz da se daju u prostituciju. Sveti Ante je vidio šta se događa i odlučio im je pomoći. Prodao je svo imanje da bi mogao pomagati sirotinji. On se smilovao nad jadnim curama i kraj prozora im je ostavio novce za dotu. Cure su uvijek ostale zahvalne svetom Anti.⁵

U navedenoj legendi opaža se motiv sv. Nikole – biskupa koji trima djevojkama kroz dimnjak tri noći zaredom ubacivao zlatnike kako bi se dostojno mogle udati.

Stećak sv. Ante na Pidrišu

Od davnina mnoštvo naroda, među kojima su mnogi bosonogi, iz Gornje Rame i Uskoplja hodočasti kapelici sv. Ante na Pidriš, planinu koja se nalazi u uskopaljskoj općini. Kapelica se nalazi u groblju u kojem se nalazi veći stećak kojeg narod zove *Stećak sv. Ante*. Ne zna se točno tko je pod njim ukopan. Ljudi tu dolaze 13. lipnja na zavjet, radi raznih bolesti. Neki znatiželjni htjeli su vidjeti što ima pod stećkom, ali ga nisu uspjeli prevrnuti i potkopati. To im nije uspjelo jer bi se odmah desilo nešto strašno – veliki strah i osip. Otada nitko ne smije to dirati iako se veliki stećak jednom rukom može ljuljati na dan sv. Ante i

⁴ Mirjana Protrka zapisala je 2010. godine. Kazao joj je Ranko Leko, rođen 1954. god. u Carevu Docu. FF MO 2010. D.

⁵ Marijana Radovčić zapisala je u Ostrvici, 2009. godine od kazivačice Jasne Alfirević. djev. Kovačević, rođ. 1958. god. FF ST 2009. Z.

zato svi smatraju da je svet i nitko ga ne dira, samo mnoštvo hodočasti na zavjet.⁶

Slijepac ozdravio, prekršio zavjet i ponovno oslijepio

Sv. Antu se ne bi smjelo prevariti. Tako postoji legenda o čoravom čovjeku koji ga je molio da mu se povрати vid, a da će mu zauzvrat dati vola. Slijepac je progledao ali je vola vratio kući jer je mislio: „Šta će svetom Anti vol!“ Kad je to pomislio, opet je postao slijep! „Zato se i kaže da se sa Svetin Anton moreš dogovoriti, ali da ti valja ispoštovat dogovor.“⁷

Djetešce, kaži tko je tvoj otac?

U Hercegovini se pripovijeda o starijem čovjeku koji je oženio mladu ženu. U braku im se rodio sin, a otac je sumnjao da dijete nije njegovo. Žena se obratila sv. Anti:

Bio jedan stariji čovik a ima oženi mladu ženu. Bili su nekoliko u braku i rodi se sin. Ali čovik je uvik sumnja u očinstvo i ženu stalno proganja da kaže čije je dite. I žena više nije znala šta će obrati se sv. Anti. I on joj obeća da će joj pomoć i da dođe u nedilju na misu sa ditetom. Slušajuć svetu misu sveti Ante priđe njima primi malo dite i pita: „Djetešce, kaži ko je tvoj otac?“ Dite se okriće i upri prstom: „Ono je moj otac!“ Odgovori dite. Nakon čega su svi ostali začuđeni kako je beba progovorila. I otac više nije sumnja.⁸

3. Post, devetnica, zavjeti, krjesovi

Vjernici u čast sv. Antuna Padovanskoga poste 13 utoraka prije svečeva spomendana. Broj trinaest i utorak predstavljaju svečev prelazak u Kraljevstvo nebesko. Neki vjernici poste žežinjajući⁹. Post prate zavjeti i molitve za osobne potrebe.

⁶ Slušao sam više puta u Rami i Uskoplju i uvjerio se u istinitost tradicije o stečku sv. Ante na Pidrišu. Teško da u Rami i Uskoplju itko ima tko neće pripovijedati o čudesnom stečku sv. Ante.

⁷ Anamarija Ivkošić zapisala je 20. 08. 2010. u Podbablju. Kazala joj je spomenuta Dinka Čapin. FF ST 2012. D.

⁸ *Isto.*

⁹ Ieiunum, ii, n. (lat.) post; iejunus, adi. (lat.) žalostan, gladan. Žežin, žežinjanje – post pred velike blagdane.

Devetnica se ogleda u stalnoj molitvi devet uzastopnih dana pred blagdan. Najčešće su molitve na određenu nakanu i na čast svecu. U mnogim mjestima sv. Antunu se moli devetnica njegovom krunicom, *lize*¹⁰ se oko oltara ili kipa sv. Antuna. Kroz devetnicu svećenici iz drugih župa služe svetu misu s prigodnim propovijedima. Prije mise pjevaju se uvodne pjesme od kojih je desetljećima najpoznatija „Ako tražiš čudesa mol se svetom Anti“:

*Ako tražiš čudesa
mol se svetom Anti,
Njem' su od nebesa
čuda dari dati.
On ozdravlja bolesne,
a mrtve uskrisuje,
Vraga, gubu, odgoni,
i nevolje svake.*

*More od njeg strahuje,
a verige pucaju,
Ude, stvari propale,
stari, mladi primaju!*

*Iščeznu pogibelji
i nevolje nestaju.
Kažu koji primaju
za sve Padovanci. (Ilić 1996: 45.).*

Potom se s preporukama moli krunica svetom Anti s preporukama. Tako župljani Humca i drugih mjesta zahvaljuju svome zaštitniku i mole ga da ih i dalje čuva od svakog zla.

U selima oko Humca, primjerice, Grljevićima, Vitini, Tihaljini održava se trodnevnica uoči blagdana sv. Antuna. U mnogim crkvama i kapelama nalazi se oltar posvećen sv. Antunu kao i kipovi sveca.

U Poljicima blagdan sv. Antun Padovanski naziva se i Antun *trišnar* jer su u to vrijeme trešnje zrele (Ivanišević 1987: 454). Isti naziv koristi se i u nekim drugim mjestima primjerice, u Donjoj Rami gdje je župna crkva posvećena sv. Antunu. Sveti Antun ima trinaest gracija (milosti). Narod čini velike zavjete, pali

¹⁰ Lize – obilaze na golim koljenima.

svijeće, plaća mise da im Bog po preporuci sv. Antuna podari dovoljno mlijeka u dojenju (Ivanišević 1987: 454).

Hrvatski katolički puk uoči najvećih blagdana pali krjesove. Uoči blagdana svetog Ante u Ljubuškom i okolnim selima pale se svitnjaci.

Nekoć su djeca u Kaštel Novom djeca uoči blagdana Svetoga Antuna išla po selu i vikala: „Svetom Anti lozja“. Na to bi mještani davala lozja i drva, a onda bi se na rivi u Kaštel Novom zapalio svitnjak. Nakon šta bi svitnjak izgorio, i mladi i stari preskakali su preko toga žara.¹¹

Uvečer prije Svetoga Ante palio bi se svitnjak iznad Podbablja. Donijelo bi se drva i drače i svi bi se okupili i naložili bi svitnjak. Vjerovalo se tko prvi ujutro hoda po pepelu od svitnjaka da neće imati naboja na nogama.¹²

Vatra u kršćanskoj simbolici predstavlja mučeništvo i vjerski žar, kao i pobjedu svjetla nad tamom.

U mnogim mjestima uoči blagdana sv. Antuna Padovanskoga domaćin ili domaćica škrope kuće, dvorišta, staje, vrtove, polja, voćnjake.

4. Hodočašća, procesije, običaji, slavlja na blagdan

U hrvatskoj kršćanskoj duhovnosti uz Isusa i Blaženu Djevicu Mariju sv. Antun Padovanski je najprisutniji. O tome svjedoče i mnogobrojne župe kojima je nebeski zaštitnik sv. Ante.

U Republici Hrvatskoj crkve su posvećene sv. Antunu u: Svetom Duhu i Čnomercu (Zagreb), Čakovcu, Koprivnici, Bjelovaru, Puli, Novom Marofu, Kantridi (Rijeka), Sesevskim Selima, Podvinju (Slavonski Brod), Otoku (kod Vinkovaca), Vinkovcima, Vrsaru, Bjelovaru, Našicama, Vojniću, Lasinju, Staro Petrovo Selo, Motovunu, Šubičevcu (Šibenik), Oključini (Vis), Generalskom Stolu, Dugoj Resi, Petrinji, Bukevju (Velika Gorica), Grabrovcu (Zabok), Batrini (Nova Kapela), Podvinju (Slavonski Brod), Labinu, Hrvatskoj Kostajnici, Krku, Bolu (Braču), Poljudu (Split), Tučepima (Makarska), Daruvaru, Gornjim Vinjanima i dr.

Trideset pet godina (1266. godine) nakon smrti sv. Antuna u Bihaću je sagrađena crkva posvećena sv. Antunu. Turci su

¹¹ Matko Tomić zapisao je 2011. godine. Kazala mu je Nediljka Tomić, rođ. Maletić-Rođena je 1946. godine u Primorskom Dolcu. FF ST 2009. S.

¹² Anamarija Ivkošić zapisala je 20. 08. 2010. u Podbablju. Kazala joj je spomenuta Dinka Čapin. FF ST 2012. D.

Bihac osvojili 1592. godine a crkvu sv. Antuna pretvorili u džamiju koja se naziva *Fetija*, a uz nekadašnju crkvu bio je „manastir u zgradi, što postoji do današnjega dana, te se za turskoga vladanja kao i sada upotrebljavala kao vojarna. Poznaje se na sjevernom zidu Fetije, da je do nje dozidana bila neka zgrada, bez sumnje rečeni manastir dominikanski.” (Bilogriović 1998: 256.)

Prema pismu generala Franjevačkog reda, knezu Vladimiroviću¹³, u Mostaru i Ljubuškom postojali su samostani sv. Ante. Rušenje tih samostana vezano je uz stradanje biskupa Vladimirovića. Turci su bijesno tjerovali duvanjskoga biskupa fra Danijela Vladimirovića te su, saznajući da se sakrio u samostan sv. Ante u Mostaru, a kako ga ondje nisu našli, okrivili redovnike samostana, okrutno ih pobili i samostan pretvorili u ruševine 1570. godine.

U Gabeli su postojale tri crkve: sv. Stjepana, Prvomučenika, sv. Ante i sv. Marije. Turci su crkvu sv. Stjepana opustošili, crkvu sv. Ante pretvorili u džamiju, a onu sv. Marije potpuno srušili. Puk je u Gabeli dvije kule dugo zvao imenima sv. Stjepana i sv. Ante.¹⁴

Narod pripovijeda, prema Bakuli, kako je u Mostaru¹⁵ postojala crkva sv. Stjepana i sv. Luke na mjestu gdje je bila Sahat-kula te crkva sv. Ante sa samostanom uz Radobolju.¹⁶

U Bosni i Hercegovini sveti Ante zaštitnik je župa: Ploče – Tepčići, (Čitluk), Gračac (Rama), Sutina (Rakitno), Pidriš (Uskoplje) Bugojno, Šujica, Žepče, Gradačac, Petrićevac (Banja Luka), Lukavac, Vukanovići (Kakanj), Busovača, Bistrik

¹³ Godine 1343., Odo, general cijeloga Franjevačkog reda, putujući po Hercegovini, u svome pismu plemiću Rodoziju, knezu iz slavne obitelji Vladimirović, piše ovo: „Slično i četiri samostana koje je Vaše gospodstvo osnovalo i vlastitom zemljom obilato nadarilo u Vašoj prebogatoj kneževini i vojvodini, naime, u Neretvi na školju (hridini) Osinj, koje je mjesto označio (kako kažu) naš patrijarh Franjo prigodom posjeta Naroni i Vašoj sjajnoj, u katoličkoj vjeri ondje prorođenoj, kući... u Ljubuškom, posvećen sv. Kati, djevici i mučenici, u Anderiju, tj. Mostaru, posvećen sv. Anti, i u Konjicu, posvećen sv. Ivanu Krstitelju.“ (Hercegovina prije 100 godina ili Šematizam fra Petra Bakule, Mostar 1970., 29.-30.)

¹⁴ Tvrdjavama i kulama sultan Sulejman je dao ime sedeislam (muslimanske njive). (Hercegovina prije 100 godina ... 1970: 91.)

¹⁵ Na širem području Mostara bilo je sjedište starokršćanske biskupije - Sarsenteruma, što dokazuju starokršćanske crkve: bazilike u Cimu, Potocima i Žitomislčićima. Provalama Avara i doseljenih Slavena u 7. st. ova je biskupija uništena. (Hercegovina prije 100 godina 1970: 26.)

¹⁶ Hercegovina prije 100 godina ... 1970: 99.

(Sarajevo), Gornja Močila – Sijekovac (Derвента), Drijenča (Čelić u Posavini), Dobretići, Rastićevo (Kupres) i dr. U Hercegovini je najpoznatije svetište sv. Ante je na Humcu.

U Srbiji su poznate crkve sv. Antuna Padovanskoga na Zvezdari (Beogradu)¹⁷ i Nikincima (Ruma u Vojvodini).

Zaštitnik grada Tivta u Crnoj Gori je sv. Antun Padovanski.

Na Vidoševićima kod Travnika groblje je sv. Ante, kamo osobito rado hodočaste majke, buduće majke i nerotkinje (Pavić 1993: 149.).

Malo je crkava u Hrvata u kojima nema ili kip ili slika sv. Ante. Pored crkava mnogobrojni su zavjetni sakralni objekti sagrađeni u čast sv. Antunu Padovanskom. U humačkoj župi nekoliko je takvih objekata.¹⁸

U Kaštel Sućurcu na blagdan Svetog Ante bio je blagoslov djece i nosili bi se ljljani. To je bio zavjet za zdravlje nekoga tko je bolestan.¹⁹ Na blagdan ide se na svetu misu a procesija se do

¹⁷ v. Krečić: 2005: 195.-210.

¹⁸ Ljudi kad se nađu u raznim neprilikama ili imaju neku posebnu želju zavjetuju se sagraditi sakralni objekt. Žitelji humačke župe najčešće su se zavještovali sagraditi spomenik sv. Anti. Marijan Boras (Jakovljević) rođen 1911. godine pri odlasku u Argentinu 1928. godine zavjetovao se financirati spomenik sv. Anti na starom Hardomilju. Marijanov brat Jozo 1928. godine u blizini rodne kuće podigao je spomenik visok četiri metra. Stari Hardomiljani okupljali su se pred tim spomenikom, molili se i ostavljali milodare u spomeniku. U naše vrijeme lovci i prolaznici ubace novčić da im sv. Ante bude na pomoći. Spomenik je u dobrom stanju zahvaljujući brizi Andrije Borasa sina Jozina koji živi u zaseoku Žabar (Boras 1998: 377.-378.). Pokojni Mirko Boras je želio sagraditi spomenik sv. Anti. Želju nije ostvario. Međutim, pred Domovinski rat 1990. godine njegov sin Ilija s Matom Kravićem i Perom (Martinom) Borasom u zaseoku Žabaru ispod Ilijine kuće podignuli su spomenik oko dva metra visok i jedan metar širok. U spomeniku se nalazi kip blažene Djevice Marije koji je nabavio Ilija Boras i kip sv. Ante koji je nabavio Mate Kravić. Za vrijeme Domovinskoga rata dio tamošnjih žitelja svaku noć se okupljao kod spomenika moleći krunicu za mir i domovinu Hrvatsku (Boras 1998: 379). Marijan Jelinić Jakovljević kao austrougarski vojnik nakon završetka Prvog svjetskog rata 1918. godine vratio se kući donijevši raspelo. Zamolio je Ivana Jelinića da raspelo stavi na njegovu kuću s zadnje strane od puta. Kuća je sada napuštena a u vlasništvu je Ivana Kozine. Za vrijeme Drugog svjetskog rata narod se okupljao na molitvu pred tim raspelom. Lik raspetoga Krista napravljen je od lipe i dobro je očuvan. Križ je dotrajao i zamijenjen je 1994. godine. Zamjenu križa i restauraciju financirala je obitelj Marijana Mandića. Restauraciju je u Zagrebu izvršio akademski kipar Zdravko Ladiš. Raspelo održava obitelj Marijana Mandića koja živi u zaseoku Žabar (Boras 1998: 379).

¹⁹ Ivana Matković zapisala je 2011. godine. Kazala joj je Marija Vukas djev. Šušnjara, rođena 1951. godine.

devedesetih godina 20. stoljeća²⁰ održavala oko crkve u Kaštel Novom.²¹ U Kaštel Lukšiću od 1692. godine djeluje Bratovština sv. Antuna Padovanskog.²²

U Bolu na Braču na Sv. *Ontu* blagoslivljale su se trave. Kako sv. Ante ima trinaest gracijih²³, ubralo bi se trinaest vrsti trave koje bi žene donosile u crkvu na blagoslov. U Bolu kad bi se prolazilo kraj crkvice Sv. Ante bi je običaj reći: „Svieti Antonij od trinaest gracijih doj mi barem jednu.“²⁴

U Krivom Putu²⁵ mještani se bave stočarstvom. Sv. Antun Padovanski u tamošnjoj je tradiciji zaštitnik stoke. U večernjim molitvama molilo se sv. Antuna da „odškapula blago od zmiije, vuka, ujidi, tata, škrape“ (Belaj 2004: 150.). Molilo se i kad se stoka goni na ispašu. Posebice se molilo nakon ujeda zmiije, kad je stoka bolesna, kad se krava treba oteliti. Česti su zazivi: „Sveti Ante, očuvaj blago“ a kad se krava telila molilo se „Sveti Ante, pomoz da se riješi“ (Belaj 2004: 151.). Štovanje sv. Ante ogleda se i u striženju ovaca pri čemu se nekoliko pramenova runa ostavlja na vrhu glave i repa i govori da je to „sv. Anti za šlake“ (Belaj 2004: 151.). Žene su pri porodu molitvama u pomoć prizivale sv. Antu. Tradicionalno Krivopučani na blagdan sv. Antuna ne rade ništa na svojoj zemlji, a mogli su radeći pomagati sirotinji. Drevnoga je postanja običaj Krivopučana da uoči blagdana skuhanu zelje i meso. Na blagdan sv. Antuna zelje se daje stoci a rasolom od skuhanoga zelja stoci se namažu njuške. Vjeruje se da bi stoka tako bila zaštićena od ujeda zmiija. Stariji Krivopučani i u naše vrijeme to rade (Belaj 2004: 152.).

U crkvi na Prilovu²⁶ na Visu misa je ujutro i popodne s velikom procesijom. U crkvi je kip svetoga Antonija s djetetom u naručju i s bijelim ljiljanom. Okolo postolja svijet upali svijeće za zdravlje članova obitelji i moli se Boga. Pri kraju mise krene procesija: prvo ide križonoša, onda idu: djeca ministranti, pjevački

²⁰ Komunističke vlasti su zabranile procesije izvan crkvenoga dvorišta.

²¹ Matko Tomić zapisao je 2011. godine. Kazala mu je spomenuta Nediljka Tomić, rođ. Maletić, rođena je 1946. godine u Primorskom Dolcu, a djetinjstvo i mladost je provela u Kaštel Novom, a zatim se preselila u Split.

²² v. Burić 2006: 105.-115.

²³ Gracija – milost.

²⁴ Milena Mošić zapisala je 2012. godine u Bolu. Kazala joj je Vojka Katić rođ. 1939. godine. FF ST 2013. D.

²⁵ Krivi Put je mjesto u zaleđu Senja. To mjesto naselili su bunjevački Hrvati početkom 17. stoljeća.

²⁶ U tom je mjestu gradsko groblje Visa.

zbor, djeca s košaricama i cvijećem koje posipaju; iza djece idu svećenici, a za njima ljudi koji nose kip svetoga Antonija i na kraju ostali svijet. Svo vrijeme se moli i pjeva i dok procesija ide svo vrijeme zvone zvona. Procesija je velika, ide oko Prilova i kad se dođe na raskrižje gdje je Kanarija, onda se tu stane, tri puta se kip spusti i digne i ljudi u procesiji se tako tri puta poklone svetome Antoniju. To znači da je blagoslovljeno more i tada se može početi kupati. Dotad majke nisu puštale djecu da se kupaju „jer da je more gubavo“. Poslije se procesija vrati u crkvu i još malo traje misa. Ima svijeta koji iskupi vosak od svijeće što je gorila na postolju svetoga Antonija i odnesu ga doma za blagoslov. U staro doba, kako je išla procesija, tako su jedna za drugom išle brodice uz rivu, i svjećarice i druge barke i pratile procesiju.²⁷

Od svetaca u Komiži se posebno slavi sveti Antunij (sv. Ante), kojemu je posvećena i crkva u selu Oključina (Okjucina). Taj dan se tradicionalno hodočasti brodovima u tu uvalu. Tamo se održava sveta misa, blagoslove kuće i zajedno ruča, a na večer u Komiži bude velika procesija od Gospe Gusarice do nove crkve i natrag.²⁸

Ne tako davno na otoku Visu je bio običaj da majke ne puštaju djecu na kupanje u moru prije blagdana Sv. Antuna. Vjerovalo se da se ne smije kupati do Svetog Ante jer je more prehladno i svi će se razboljeti. Ujutro na Svetog Antu svi bi otišli na misu u Oključnu, gdje se nalazi crkva sv. Ante. Nakon mise i ručka majke bi dopustile kupanje jer se vjerovalo da ih sv. Ante čuva i da se neće razboljeti.²⁹

Nebeski zaštitnik Gornjih Vinjana je sv. Antun Padovanski. Crkva posvećena njemu u čast sagrađena je 1892. godine na Golom brigu. Tamošnji žitelji vjeruju kad se iskreno iz srca moli sv. Anti, molitva će biti uslišena. „Od svih svetaca i svetica Božjih, vjernici Imotske krajine najviše vole i časte Blaženu Djevicu Mariju, Isusovu majku. Poslije nje, najdraži im je sveti Ante. To je vidljivo iz prakse. Sveti Ante nosi rekord u crkvama, crkvicama, oltarima i kapelama.“³⁰

Mještani su tradicionalno štovali sveca zaštitnika svoga sela, a na dan blagdana priređivalo se veliko slavlje koje su

²⁷ Ida Pavlovska zapisala je 2008. godine na Visu. FF ST 2008. D.

²⁸ Fenka Žuanić zapisala je 2011. godine. Kazao joj je Vinko Kalinić, rođen 1974. u Splitu. FF ST 2011. S.

²⁹ Isto.

³⁰ Tomislavljevo, godina XXXIV., br. 1. (52), Župni ured Vinjani, 2004., 82.

pohodili sumještani iz susjednih sela. Za proslavu, u narodu zvanu „dernek sv. Ante“ pripreme su trajale cijelu godinu, a djevojke su čuvale najljepše i najsvečanije odore za tu prigodu, jer znalo se – dolaze i momci i cure iz okolnih mjesta. Plesalo se tradicionalno kolo čija se koreografija prenosila s generacije na generaciju i plešući odmjeravalo koja je najspretnija.³¹

Na svečev blagdan narod u Podbablju kod Imotskoga donosi bijele ljljane u crkvu i stavlja ih na postolje svečeva kipa. Narod ljljane natiska i u naručje kipa. „Bili ljljan i cvita o blagdanu svetoga Ante.“³² U župi Podbablje nalazi se kapelica sv. Ante u Drumu a usputne kapelice posvećene sv. Anti nalaze se i u Jonjića te u Grubinama. Tradicionalno se hodočasti kapelici sv. Ante u Drumu.

Gotovo da i nema mjesta u Hercegovini koje nema zavjetnu kapelicu posvećenu sv. Anti.

Sveti Ante zaštitnik je Busovače. Navečer bi se ljudi dogovorili, spremili i ujutro oko tri sata zaputili bi se pješke na hodočašće. Putem su se molile razne molitve u čast svetog Ante i sva tri otajstva Gospine krunice. Osobito su mladi hodočastili u Busovaču. Stizalo bi se ujutro na misu u osam sati. Poslije mise veselilo se, igralo se kolo i išlo kući tek navečer.³³

U Bugojnu je jedna od najvećih crkava u Bosni i Hercegovini posvećenih sv. Antunu. Na blagdan hodočasnici obilaze crkvu moleći krunicu sv. Anti. Neki hodočasnici crkvu obilaze na koljenima, neki se zavjetuju trinaest puta obići crkvu moleći krunicu sv. Anti a neki crkvu obilaze onoliko puta koliko im je potrebno izmoliti krunicu sv. Anti i Vjerovanje.³⁴

Sveti Ante se slavi i štuje i u Ljubotićima kod Kočerina. On je zaštitnik omladine. Njemu se utječu i mladi i stari, njemu se

³¹ Cure su posebno pazile na svoj izgled i mjesecima prije čuvale i zaklanjale lice i noge od sunca da bi, kad se suknja uzdigne pokazale bijelu i očuvanu put. Simbol zdravlja i bogatstva bili su rumeni obrazi „ko jabuka“ pa bi djevojke sjedile uz vatru, grijale se ili štipale obraze da pocrvene. Kosa se plela u pletenice i sakupljala oko glave jer se raspuštena duga kosa smatrala neprikladnom čak i nemoralnom, a posebno su se lijepima smatrale debele duge pletenice i gusta valovita kosa. Kako bi koja imala lijepi komad nakita, naročito zlatni križić, stavljala ga je i pokazivala selu upravo na tu prigodu. Ana Kunac zapisala je 2015. godine u Gornjim Vinjanima. FF ST 2015. D.

³² Anamarija Ivkošić zapisala je 2010. godine u Podbablju. Kazala joj je spomenuta Dinka Čapin. FF ST 2012. D.

³³ Ana Čalaga zapisala je 2010. godine. Kazala joj je Kata Buljan, djevojački Šimundić (Vranci, kod Kreševa, 1935.). Danas živi u Kiseljaku. FF MO 2013. Z.

³⁴ Zapisao sam 1997. godine.

zavjetuju i ljudi za izgubljene stvari da ih pronađu. U većini slučajeva te molitve budu uslišane. Devet dana prije te svetkovine se ide na večernju sv. misu i kroz tih devet dana se posti. Neki bosu hodočaste i na koljenima obilaze oko kipa sv. Ante, moleći se. Zadnja večer devetnice je i blagoslov djece, gdje roditelji drže svoju djecu da im svećenik udijeli Božji blagoslov. Na dan sv. Ante slavi se sv. misa poslije koje se okupljaju ljudi ispred crkve te se plešu narodni plesovi.

Sveti Ante je omiljeni svetac kome se svi rado molile i zavjetovaju, posebice djevojke koje bosa hodočaste na Trijebanj, gdje je misa u čast ovom svecu.³⁵

5. Molitve

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi vjeruje se da kad se iskreno, iz srca moliš sv. Anti, da će se molitva uslišati. Stari ljudi bi, u Podbablju kod Imotskoga, znali reći da se sa svetim Antom može nagoditi: zavjetovalo bi se na post: od trinaestoga šestog odbrojalo bi se unazad trinaest utoraka, a onda bi ti sv. Ante pomogao u onome za što ga se moli. Molila se njegova krunica: trinaest Očenaša, trinaest Zdravo Marija, trinaest Slava Ocu i jedno Vjervanje. Govorili bi da bi pomogao naćo ako si štogod zametnuo, izgubio ili za šta mu se utičeš. A na utorke bi se postilo samo od kruhu i vodi ili bi se svarilo zelja na ulje ili krumpira.³⁶

U molitvama vjernici širokobriješkoga kraja sv. Antu nazivaju uzorom ćistoće te mu se preporučuju da zajedno presvetom Djevicom Marijom moli Boga:

*Užeži Gospodine ognjem Duha Svetoga,
moje srce i bubrege, da ognjem ovim,
užežen ko sveti Ante, taj uzor ćistoće.
Ćistom ti ljubavi služim
i nevinim ti se srcem dopadnem.
O sveti Ante, zajedno s presvetom Djevicom Marijom,
moli Boga za me, da budem i ostanem ćista srca i tijela,
po Gospodinu našem Isusu Kristu*

³⁵ Kristina Aleksić zapisala je 2008. godine. Kazala joj je Nada (Palameta) Aleksić, rođena 1950. godine u Prenju. FF MO 2008. D.

³⁶ Anamarija Ivkošić zapisala je 20. 08. 2010. u Podbablju. Kazala joj je spomenuta Dinka Ćapin. FF ST 2012. D.

*koji s Bogom Ocem i Duhom Svetim
živi i kraljuje u sve vijeke, vjekova. Amen.³⁷*

Vjernici na Visu mole sv. Antu Padovanskoga koji na nebesima drži Djetića i od njega milost prosi a svima donosi sreću:

*Sveti Onte, muj³⁸ Padovonte³⁹,
slugo Božji, moli za me!
I za one Božje dore,
moli Oca ti ozgore⁴⁰!
To je, Onte, tvoja srića
Da ti nosiš svej Ditića.
Ti na ruke Njega nosiš
i ol⁴¹ njega milust prosiš,
sriću svima ti donosiš!⁴²*

Tragom viđenja sv. Antuna kojemu je dijete Isus bilo u naručju narod se moli sv. Anti čudotvorcu koji je Isusa počeo grliti još za života:

*Sveti Ante čudotvorče,
ti Isusa grlit poče.
Još za života svog,
ti stvorenje, a on Bog.
Sad si zato svetac svita,
i zavitna škrinja sveta.
Mi pružamo ruke svi,
da nas braniš, čuvaš ti.
Za zdravlje te bolesni mole,
uslišaj i teške bole.
Čudotvorno uslišaj,*

³⁷ Jelena Marušić zapisala je u Biograticima kod Širokoga Brijega. Kazala joj je Milka Kvesić, u kolovozu 2006., rođ. 1947. djev. Marušić, udata za Iliju, majka dvoje djece, baka četvero unučadi, živi u Biograticima. FF MO 2007. D.

³⁸ Muj – moj.

³⁹ Padovonte – misli se na sv. Antuna Padovanskog.

⁴⁰ Ozgore – iznad.

⁴¹ Ol – od.

⁴² Fenka Žuanić zapisala je 2011. godine. Kazala joj je Ivanka Mardešić, djev. Goleš, rođena 1942. u Boroviku na Visu. FF ST 2011. S.

*njihov bol i vapaj,
ne odbaci svete dare,
što ti nose prid oltare.
Gorke suze, gorak bol ti ublaži,
a mi sad slabi ljudi,
grešne volje, grešne ćudi.
Molimo te kad na nas kušnja padne,
prosvitli nam mračne dane
i nebeske noći daj nam znak,
budi vazda štit nam jak.⁴³*

Navedena molitva ima nekoliko varijacija. Jedna od njih moli se u Ljutom Docu kod Širokoga Brijega:

*Oj Ante čudotvorče,
Ti Isusa grlit poče.
za života još, ti stvorenje
a on Bog.
Sad si zato svetac svita
i imaš škrinju svetu.
Za zdravlje te bolni mole,
pogledaj nam teške bole,
pružamo ruke svi
da nas čuvaš i braniš Ti.
Gorki suza, gorki rana i
raskršć život svoj,
a mi jadni slabi ljudi
grišne volje, grišne ćudi,
a kad na nas kušnja padne
rasvitli nam mračne dane.
Ti nebeski jesi jak,
štiti nas i budi uz nas. Amen.⁴⁴*

Neke molitve su s vremenom sažete. Takva je i sestina koja je nastala od prethodne dvije molitve:

*Sveti Ante čudotvorče,
ti Isusa grlit poče,*

⁴³ Lucija Kordić zapisala je 2012. godine. Kazala joj je Iva Kordić djev. Rozić, rođ. 1935. g. na Srećnicama, udana na Srećnice, živi u Mostaru. FF ST 2012. D.

⁴⁴ Nives Ćorić zapisala je 2008. godine. Kazala joj je Ruža Marijanović, rođena 1933. u Ljutom Docu kod Širokoga Brijega. FF MO 2012. D.

*za života jošte svog,
ti stvorenje, a on Bog.
Za zdravlje te mnogi mole,
uslišaj im teške bole.*⁴⁵

Sveti Ante je zaštitnik djece i mladeži te mu roditelji preporučuju djecu i mladež da ih Isus zagrlji i blagoslovi, da rastu i napreduju i budu u Božjem strahu:

*Sveti Ante zaštitniče djece,
tebi preporučujem svoju djecu
i na krilo ti ih stavljam
Zagrlji ih, daj da ih mali Isus zagrlji i blagoslovi,
sačuvaj im u srcu nevinost,
što su na svetom Krstu primili,
neka rastu i napreduju,
u strahu Božjem da budu,
da budu pravi kršćani,
i pod milim okom Isusovim
i pod zaštitom blažene Djevice Marije
i pod tvojim okriljem.
Sveti Ante zaštiti dječicu i mladež
i blagoslovi porod srca moga.
Amen.*⁴⁶

Majke u Splitu mole dobroga sv. Antu da blagoslovi, štiti obitelj i čuva je u ljubavi i slozi te da od nje udalji svako zlo. Sv. Antu se moli da supružnici čestito žive i odgajaju svoju djecu koju im je Bog dao preporučujući sv. Anti da djecu blagoslovi, štiti njihovo zdravlje i potiče ih da na dobro:

*Dobri sv. Ante,
blagoslovi i štiti moju obitelj,
čuvaj je u ljubavi i slozi,
obaspi je vremenitin i vječnin dobrima
i udalji od nje svako zlo.
Blagoslovi mene i moga supruga.
Neka nan nikad ne uzmanjka zaposlenje*

⁴⁵ Terezija Lovrić zapisala je 2009. godine. Kazala joj je Božica Matijević, neudata, rođena 1928., u Uzarićima kod Širokoga Brijega. FF MO 2009. D.

⁴⁶ Marija Šarić zapisala je 2011. godine. Kazala joj je Anica Šarić djev. Beljan, rođena 1953. godine u Tomislavgradu. FF ST 2011. S.

*i sve potrebno kako bismo mogli čestito živiti
i odgajati dčicu koju nan je Bog da.
Blagoslovi tu istu našu djecu,
štiti njiovo zdravlje,
potiči i' na dobro
i ne dopusti da izgube vjeru i čistoću života.
Učini nas sposobnin da ih razumimo
i da in prednjačimo riječju i primjeron.
Neka uvik teže za najuzvišenijin idealiman
i neka u životu ostvaruju
svoj ljudski i kršćanski poziv. Amen.⁴⁷*

Mnogi vjernici radni dan počinju molitvom sv. Anti da ih zagovara kod dragog Isusa i da od Gospodina Boga isprou milost za sav život i nebesko kraljevstvo kad umru:

*Sveti moj Ante,
moj osobiti zaštitniče i oče!
Ja sam tvoje zaštićeno dite,
pozdravljam te od vjerne ljubavi!
Na početku ovog dana,
smjerno te molim,
da me zagovaraš kod dragog Isusa
koga si boraveć na zemlji
redovno ljubio i štovao,
da isprosiš kod Gospodina Boga milost
kroz sav moj život
i Njegovu i našu Majku Mariju
da sretno umremo
i u nebo dođemo. Amen.⁴⁸*

U Pućišćima na Braću sv. Ante je od pravde i nosi križ od pravde. Vjernici se preporučju sv. Anti i Majci Kraljici:

*Sveti Onte od provde,
koji nosiš križ od provde.
Zdravo Divo i Divice,
zdravo Majko i Krajice.*

⁴⁷ Zapisano u Splitu 2010. godine.

⁴⁸ Mirjana Čališ zapisala je u veljaći 2008. godine po kazivanju Janje Čališ, djev. Tomić, 1941., u Čališima u Rami. Kazivaćica je molitvu naućila ćula od pok. Majke. FF MO 2008. D.

*Vi ste bili oci naši
ko no brati.
Ko se Isusu preporučī,
od sebe ga ne odluči,
nego ga uzme sobon stati,
po sve vike vika. Amen.*⁴⁹

Svetom Anti vjernici se u Splitu mole da blagoslovi njih i njihov rad kao i svu obitelj i sve drage te da ih čuva od bolesti i pogibelji duše i tijela:

*Spomeni se, sveti Ante,
da si uvijek pomaga i tješija
sve koji su se tebi utjecali
u svojim potrebama.
S čvrstim pouzdanjem
preporučan se i ja
tvom moćnom zagovoru kod Boga.
Ne odbi moje prošnje
i svojim posredovanjem kod Boga isprosi mi
- ako je za dobro moje duše - milost...
za koju te molim.
Pomozi mi u ovoj mojoj potrebi i nevolji!
Blagoslovi mene, moj rad,
moju obitelj i sve moje drage,
čuvaj nas od bolesti i pogibelji duše i tila!
Sve nas kripti da u boli i kušnji
ostanemo čvrsti u vjeri i ustrajni u ljubavi. Amen.*⁵⁰

Kad se, u Studencima, posti trinaest utoraka u čast sv. Ante već dugo se moli divnog sv. Antu koji je milosrdan prema grešnicima:

*Divni sveti Ante,
tolko bezbrojnih čudesiman,
ti si bija tako milosrdan
prema bjednim grešniciman.
Zato nemoj gledat na krivnje*

⁴⁹ Danijela Eterović zapisala je 1. travnja 2006. godine u Pučišćima na Braču. Kazala joj je Katarina Eterović, rođ. Martinić 1921. godine u Pučišćima. FF ST 2006. D.

⁵⁰ Ivana Goreta zapisala je 2010. u Splitu. FF ST 2010. S.

*onog koji te moli nego
i na slavu Božju,
koju ćeš još jednon uveličat,
i na spasenje moje duše
s kojim je povezano i ovo iskanje,
šta ti ga sad tako žarko upravljaj.
U znak svoje zahvalnosti
obećajen da ću unaprid
više nastojat oko toga
da provodin život
prema evanđeoskon nauku,
da ću pomagat siromahe
koje si ti toliko ljubija i ljubiš.
Blagoslovi to moje obećanje
i isprosi mi da mu ostanen
vjeran sve do smrti. Tako budi.⁵¹*

Hrvatski katolički utječe se sv. Anti, velikom svecu i čudotvorcu koji je svojom pokorom, čistoćom, pravednošću, poniznošću, ljubavlju i svim drugim kršćanskim krepostima i izvanrednom svetošću zaslužio veliku slavu kod Boga i ljudi:

*Sveti Ante, veliki sveče i čudotvorče,
s vjerom i ufanjem utječemo se
tebi i tvom svetom zagovoru
kod Boga danas,
na dan tvoga blaženoga preminuća
i prijelaza u vječni život na nebesima.
Svojim vjernim nasljedovanjem Isusa Krista,
svojom pokorom, čistoćom, pravednošću,
poniznošću, ljubavlju
i svim drugim kršćanskim krepostima
u herojskom stupnju,
svojim izvanrednom svetošću,
zaslužio si vječnu slavu kod Boga i ljudi.
Time si pokazao put kojim je i nama ići,
svijetli primjer kako ćemo
i mi nasljedovati svoga Spasitelja, Isusa Krista.*

⁵¹ Marija Vuković zapisala je 2015. godine. Molitvu je njezinom ocu Timoteju Vukoviću kazala jedna baka sa Studenaca čijeg se imena ne sjeća, ali zna da mu je rekla da se ova pjesma već dugo vremena pjeva u čast sv. Anti. FF ST 2015. Z.

*Bio si već za svoga zemaljskog života
toliko drag Bogu
da je Dijete Isus sišao u tvoje naručje i da si,
promatrajući ga svojim očima,
mogao s njime tajnovito
i ljubazno razgovarati.
Sada si mu još draži u nebu.
Molimo te, zagovaraj nas kod dobrog Boga.
Preporučamo ti prije svega potrebe Crkve
u našem hrvatskom narodu
i po svem svijetu;
preporučamo ti sve svećenike
da uspješno navještaju ljudima
radosnu vijest spasenja
i vode ih k pravom miru u Bogu;
zatim sve redovnike i redovnice,
da se žrtvuju za Krista i bližnjega;
sve naše obitelji,
da žive po Božjem zakonu u slozi i ljubavi;
našu mladež, da ustraje u svetim idealima;
naše stare, bolesne i sve koji trpe,
da strpljivo za Isusom nose svoj križ;
umiruće, da preminu u milosti Božjoj,
i naše pokojne, da se raduju vječnoj svjetlosti neba.
Po tebi neka bude vječna hvala
i slava Bogu Ocu i Sinu i Duhu Svetomu:
„Divan je Bog u svetima svojim!“
Amen.⁵²*

Zanimljivo je da se u bugojanskom kraju pjevaju kolede sv. Anti u čast. U pjesmi je mitska planina Kalin⁵³ iz koje voda teče i utječe u Vitinu te u Vrbas:

*Iz Kalina voda tekla,
Kalo, Kaline.
U Vitinu je utekla,
Kalo, Kaline.*

⁵² Paola Miše zapisala je 2013. godine. Kazala joj je Nediljka Šerić (djev. Prolić) rođena 1947. godine u Satriću. FF ST 2013. S.

⁵³ Najviši vrh Kalina je 1530 metara n/m. Na toj planini nalazi se jama za koju se pripovijeda da je bez dna. Kalin je čest motiv u bugojanskoj usmenoj književnosti.

*U Vrbasu našla spas,
Kalo, Kaline.
Sveti Ante, moli za nas,
Kalo, Kaline.
Sveti Ante, čuvaj nas,
Kalo, Kaline.
Sveti Ante, spasi nas,
Kalo, Kaline.⁵⁴*

5.1. Preporuke svetom Anti u večernjim obiteljskim molitvama

U Hercegovini i drugim krajevima gdje žive Hrvati katolici za večernjom molitvom upućuje se preporuka sv. Anti:

*(...) svetom Anti da sačuva nas i našega ajvanka,
kod nas što je Bog da.
Da ne dopusti štete ni zijana.
Da sačuva od mukavice, štrljavice,
od šuge, gube, od razbolice,
od vuka, od ajduka, od dušmanina,
od svakog zla časa. (Suton 1968: 114.-115.)*

Vjernici ime svetog Ante vezuju uz prve molitve, a u preporukama dodavano je: Bog, Blažena Gospa i sveti Ante. Svetom Anti moli se nekoliko Očenaša te mu se preporučuje da na času smrti isprosi misnika:

Na čast svetog Ante i svetog Vrane⁵⁵ da nam isprose na času smrti misnika, da se mogremo čisto i pravedno ispovidit, da opremljeni svetim sakramentima pođemo s ovog svijta na bolji.

Katolički puk u Hercegovini od davnina slavi 13 utoraka na čast sv. Anti. U Hercegovini pored svetišta na Humcu najpoznatija su svetišta u Mostaru i Rasnom. Sv. Anti vjernici se u Rasnom kod Širokoga Brijega preporučuju da im zaštiti i umnoži stoku te je zaštiti od svake štete:

Jedna Zdravo Marija, jedan Očenaš, jedan put Slava Ocu na čast svetog Ante za pomnoženje i uzdrženje našeg ajvana, da

⁵⁴ Zapisao sam 1997. godine u Bugojnu.

⁵⁵ Vrano – Franjo.

*Sv. Ante sačuva nas i našega ajvana od svake štete i zijana, pomankanja i đavlje pritri, pasje krvi i naravi.*⁵⁶

U Rasnom je poznata i varijacija navedene preporuke:

*Jedna Zdravo Marija, jedan Očenaš, jedan put Slava Ocu na čast svetog Ante za pomnoženje i uzdrženje našeg ajvana, da Sv. Ante sačuva nas i našega ajvana od svake štete i zijana, vuka i duka, đavlje pritri.*⁵⁷

Njemu se vjernici utječu i u tjelesnim i u duševnim bolima:

*O sveti Ante, koji si tol'ku moć i vlast ima nad vrazima izgoneć ih iz opsidnutih osoba i mista, ponizno te molim, isprosi mi milost, da se navik mognen od vruga očuvat i od njegovi se nastovanja branit. Amen.*⁵⁸

U navedenoj preporuci sv. Anti se utječe da iz ozdravi opsjednute osobe. Taj motiv nalazi se u čudu koje se dogodilo po zagovoru sv. Antuna:

Dok je sv. Antun jednom propovijedao među narodom se pojavio neki luđak koji je ometao propovijed. Antun ga je blago zamolio da se umiri a luđak je odgovorio da se neće umiriti dok mu Antun ne dadne svoj pojas. Antun mu je dao pojas a luđak je pojas pritiskao na srce i ljubio pojas. Luđak je ponizno pao na koljena pred svecem i zahvalio mu se za vraćeno zdravlje te potakne okupljeni narod da proslavi Boga (Serranno 2015: 33).

U stolačkom kraju posebno je štovan sv. Nikola. Stolački puk preporučuje se sv. Anti i sv. Nikoli za sve bolesnike i putnike, za mir i slogu ukućana, za zdravlje i napredak:

*Svetom Anti i Nikoli
Za sve bolesnike i putnike,
da bi Gospodin Bog
dao bolesnicima oblakšicu,*

⁵⁶ Andrijana Lončar zapisala je 2009. godine. Kazala joj je Mara Medić (1942.), u Rasnom. FF MO 2009. D.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Slavica Crnjac zapisala je 2010. godine. Kazala joj je Milica Crnjac djev. Stojkić rođ. 1938. godine u Gorancima kod Mostara. FF MO 2010. D.

*a putnicima sretan put i povratak,
za mir i slogu kućne čeljadi,
za zdravlje i napredak
kućne čeljadi i ajvana!*⁵⁹

U Hercegovini narod sv. Antu štuje kao *zaštitnika sirotinje i stoke*. Širokobriježani se sv. Anti preporučuju: *Čuvaj nas i našega ajvana, da ne bude nikakve štete ni zijana.*⁶⁰

U bugojanskom kraju moli se preporuka: *Na čast svetoga Ante da nam isprosi na času smrti misnika, da se mogremo čisto i pravedno ispovidit, da opremljeni svetim sakramentima pođemo sa ovoga svita na bolji.*⁶¹

Stariji muslimani u bugojanskom kraju preporučivali su se sv. Anti „čuvaj nas i našeg ajvana, da nam ne bude nikakve velike štete ni zijana.“⁶²

6. Zaključak

Navedeni i multidisciplinarno interpretirani primjeri u radu kao i mnogobrojne crkve i kapele te zavjetni sakralni objekti posvećeni sv. Anti afirmiraju tezu da je u hrvatskoj katoličkoj duhovnosti uz Isusa Krista i blaženu Djevicu Mariju sv. Antun Padovanski najprisutniji. Hrvati o sv. Antunu pripovijedaju legende. Neke od tih legendi nastale su prema zapisima čudesa koja su se dogodila po zagovoru sv. Antuna a koja je zapisao Arnold Serranno. Takva je legenda o sv. Antunu i ribama. Neke legende su izvorne hrvatske. Takve su primjerice legende: o šest kćeri, o stečku sv. Ante na Pidrišu, o slijepcu koji je ozdravio, prekršio zavjet sv. Anti i ponovno oslijepio, o djetetu koje je za misom sv. Anti odgovorilo tko mu je otac.

Hrvatski katolici u čast sv. Antuna Padovanskoga poste 13 utoraka prije svečeva spomendana. Neki vjernici poste blagujući samo kruh i piju vodu. U čast sv. Antuna održavaju se devetnice. Uoči blagdana pale se krjesovi i vrše škropljenja.

⁵⁹ Danijelu Bošković naučila je baka Zora Bošković (djev. Knežević), rođ. 1925. godine. FF MO 2006. D.

⁶⁰ Zorica Jurilj, *Poetika hrvatske usmene književnosti širokobriješkoga kraja u kontekstu tradicijske kulture*. (Doktorska disertacija). Mostar 2017.103.

⁶¹ Bjonda Visković zapisala je 2009. godine. Kazala joj je Mara Jezidžić u selu Glavice kod Bugojna. FF MO 2009. D.

⁶² Bjonda Visković zapisala je 2009. godine. Kazivao joj je Sefir Ivković u selu Kula kod Bugojna. FF MO 2009. D.

Na blagdan sv. Antuna mnoštvo vjernika hodočasti crkvama i kapelama posvećenim sv. Antunu. Mnogi vjernici bosonogi hodočaste. Održavaju se procesije. Nakon vjerskih obreda velika su pučka slavlja. U nekim običajima koji prate blagdan sv. Antuna opažaju se pretkršćanski elementi. Takvi su primjerice običaji koji su još sačuvani u Krivom Putu u zaleđu Gospića.

Uz kronicu sv. Ante hrvatski narod sv. Anti upućuje molitve i preporuke. Ti usmenoknjiževni oblici također dokazuju kult sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj tradicijskoj crkveno-pučkoj baštini.

Literatura

1. Badurina, Anđelko (pr.). (1990) *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
2. Belaj, Marijana. (2004) Sveci Juraj i Antun Padovanski u životu Krivopučana. *Senjski zbornik 31*. Senj: Gradski muzej Senj i Senjsko muzejsko društvo. 143-158.
3. Boras, Ferdo. (1998) Zdravstvene prilike u prošlosti. *Hardomilje, prošlost, ljudi i običaji* (gl. ur. Jure Rupčić Ivanov). Hardomilje.
4. Bilogrivić, Nikola. (1998) *Katolička crkva na području današnje Banjolučke biskupije do invazije Turaka*. Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija.
5. Burić, Ante. (2006) Bratovština sv. Antuna Padovanskog u Kaštel Lukšiću. *Croatica Christiana periodica 30 (58)*. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet. 105-115.
6. Glazier, Michael; Hellwig, Monika K. (1998) *Suvremena Katolička enciklopedija*. Split.
7. Gorys, Erhard. (2003) *Leksikon svetaca*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Hercegovina prije 100 godina ili topografsko-historijski šematizam Franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867., (preveo dr. Vencel Kosir) Mostar, 1970.
9. Ilić, Žarko. (1996) Hercegovina sa svetim Antom. Humac.
10. Ivanišević, Frano. (1987) *Poljica, narodni život i običaji*, reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa. Split: Književni krug Split.

11. Jurilj, Zorica. (2017) *Poetika hrvatske usmene književnosti širokobriješkoga kraja u kontekstu tradicijske kulture*. (Doktorska disertacija). Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. 2017.
12. Krečić, Petar. (2005) Crkva sv. Antuna Padovanskog u Beogradu. *Nasleđe*. Beograd. 195.-210.
13. Pavić, Stjepan. (1993) Evo Ovčarevo. *Kalendar sv. Ante 1994*. Livno: Svjetlo riječi.
14. Serranno, Arnold. (2015) Cvjetici sv. Antuna „Knjiga čudesa“, Veritas, Zagreb, 2015.
15. Suton, Jerko. (1968) *Vjerski život i običaji Zapadne Hercegovine*. Mostar 1968. (Umnožen rukopis. Primjerak se nalazi u Franjevačkoj knjižnici Mostar, inv. br. 3912, sign. 39.)
16. Škrobonja, Ante. (2004) *Sveti od zdravlja, (Ilustrirani leksikon svetaca zaštitnika)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
17. Tomislavljevo, godina XXXIV., Br 1. (52), Župni ured Vinjani, 2004.

THE WORSHIP OF ST. ANTHONY OF PADUA IN CROATIAN CHURCH-FOLK HERITAGE

(Summary)

In Croatian catholic spirituality, alongside Jesus Christ and Blessed Virgin Mary, St. Anthony of Padua is most present. The worship of St. Anthony of Padua in Croatian church-folk heritage is reflected in fastening, novenas, vows, bonfires; aspersion of houses, cattle, courtyards, gardens, fields; pilgrimages, processions, folk customs and celebrations; churches, votive chapels and other votive sacral objects dedicated to St. Anthony. Prayers and recommendations of the faithful to St. Anthony of Padua are numerous.

However, there is not a lot written about St. Anthony of Padua in Croatian scientific literature. Therefore, this paper cites and multidisciplinary interprets about forty contemporary original field recordings which were made from 1997 to 2018 in Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina. Pre-Christian elements are observed in some of the customs that follow the Feast of St. Anthony. Such are, for example, customs that are preserved in Krivi Put in Gospić's hinterland.

Key words: St. Anthony of Padua, devotions, vows, pilgrimages, customs.